

Stockholm 2020-10-12

U2020/03811/S

Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg. (SOU 2020:42)

Inledning

Sveriges Skolledarförbund noterar att förslagen i betänkandet andas höga ambitioner för fritidshemmen. Förslagen syftar till att lyfta fram och höja kvaliteten i verksamheterna. Förslagen är mycket lovvärda. Fritidshemsverksamheten fyller en viktig funktion som komplement till grundskolan.

Förbundet måste dock lägga in en övergripande brasklapp. Prioriteringar av fritidshemsverksamheten får inte ske på grundskoleverksamhetens bekostnad. Att ge eleverna bästa möjliga förutsättningar att nå målen för grundskolan måste alltid vara alla politikers främsta fokus. I det fall prioriteringar av resurstilldelning är nödvändiga, måste dessa ske utifrån denna inställning.

Utredaren redovisar en hel del kritik mot den fritidshemsverksamhet som idag bedrivs i kommuner och skolor. Sveriges Skolledarförbund har ingen annan uppfattning än att förutsättningar saknas på många håll att nå de kvalitetsmål som formulerats i skollag och läroplan för fritidshemmet. Vissa skrivningar i betänkandet kan tolkas så att bristerna i verksamheten beror på rektors okunskap och ointresse. Denna generalisering vänder sig förbundet starkt emot.

Sveriges Skolledarförbund hävdar att dagens styrsystem där den högsta ansvarande nivån återkommande kan höja krav och förväntningar utan att samtidigt ta ansvar för att förutsättningar finns för verksamheterna att leva upp till de höjda kvalitetskraven, har stora brister. Dessa systembrister blir tydliga när det gäller fritidshemmen.

Sveriges Skolledarförbund kommenterar de förslag där förbundet har relevant kompetens och där frågan berör skolledares professionella ansvarsområden. Det uppdrag utredaren hade gällande pedagogisk omsorg har Sveriges Skolledarförbund valt att inte kommentera alls då förbundet saknar kompetens på området.

4.6.1 Läroplanen i fritidshemmet del 4 behöver förtydligas

Sveriges Skolledarförbund ser på sikt ett värde i att skrivningarna gällande fritidshemmet i större utsträckning anpassas till liknande skrivningar gällande

förskolan men avråder ändå regeringen från att gå vidare med förtydligandena i dagens situation med en mycket stor brist på utbildade lärare i fritidshem.

Centralt fattade beslut om höjda ambitionsnivåer som inte möts av tillgängliga resurser, i det här fallet utbildade lärare i fritidshem, skapar stark stress hos verksamhetsansvariga. Detta samband visas tydligt i aktuell forskning om skolledares arbetssituation. Regeringen behöver ha detta i åtanke och istället välja andra vägar om de önskar förändringar i utbildningsbakgrund hos den personal som väljer att arbeta i fritidshem.

5.7 Det systematiska kvalitetsarbetet i fritidshemmet behöver förstärkas

Skolverket föreslås få i uppdrag att utveckla stödmaterial för systematiskt kvalitetsarbete i fritidshemmet. Sveriges Skolledarförbund stödjer förslaget men framhåller också vikten av att ett sådant material är anpassat till den aktuella personalgrupp som för närvarande bemannar fritidshemmen.

5.9 Utveckling av fritidshemmens verksamhet

Utredaren föreslår att Skolverket, tillsammans med andra organisationer, ska ge stöd till huvudmän som tillsätter fritidshemssamordnare och även ge statsbidrag för denna tjänst.

Sveriges Skolledarförbund delar uppfattningen att verksamheter, i fritidshemmen och även i övriga skolan, kan utvecklas genom att ledning och personal får ta del av varandras erfarenheter, såväl framgångar som motgångar. Förbundet kan dock inte stödja att resurser för detta endast läggs på en övergripande nivå. Istället bör resurserna kanaliseras till verksamheterna så att dessa ges förutsättningar att själva organisera och driva förbättringsarbetet.

6.1 Kommunernas resursfördelning

Utredaren gör bedömningen att kommunerna bör ta ökad hänsyn till de lokala förutsättningarna och behoven vid finansiering av fritidshemmen.

Sveriges Skolledarförbund avråder från ytterligare statliga regelskärpningar gällande kommunernas resursfördelning till fritidshemmens verksamhet så länge nuvarande finansierings- och styrningsmodell gäller.

I likhet med vad förbundet anfört ovan är det centralt att statens satsningar fokuserar på de insatser som har störst betydelse för ökad måluppfyllelse i skolan. I de fall staten vill bidra resursmässigt till andra kommunala ansvarsområden bör de satsningarna inte kanaliseras via skolan i första hand.

6.2.3 Statsbidrag där fritidshemmet skulle kunna omfattas eller omfattas i högre grad än idag.

Sveriges Skolledarförbund avråder regeringen från att göra de förändringar som utredaren föreslår. De nuvarande statsbidragen har utformats utifrån särskilda behov som, enligt Sveriges Skolledarförbund, fortfarande föreligger. Att i det läget bredda syftet för statsbidragen riskerar att försämra måluppfyllelsen för de primärt avsedda funktionerna.

Sveriges Skolledarförbund menar dessutom att flera av de nu gällande statsbidragen har en utformning som inte självklart passar fritidshemmens uppdrag, organisation eller personalsituation.

7.1.2 Skolchefens ansvar

Utredaren föreslår att Skolverket ska ges i uppdrag att utveckla en kompletterande webbkurs om fritidshemmet med skolchef som målgrupp.

Sveriges Skolledarförbund delar uppfattningen att det behövs en nationellt sammansatt och obligatorisk utbildning för skolchefer, gärna med det nuvarande Rektorsprogrammet som utgångspunkt.

En nationell utbildning på denna nivå måste med nödvändighet vara relativt generell och fokusera skolchefens ansvar i bred bemärkelse. Att lyfta fram enskilda perspektiv riskerar alltid att andra perspektiv framstår som mindre viktiga.

Med detta sagt ser inte Sveriges Skolledarförbund något negativt med att Skolverket utformar kompletterande utbildningar gällande specifika frågor av särskilt intresse. En förutsättning är att även statens resursallokering har elevernas måluppfyllelse i fokus.

7.3 Rektors roll är central

Utredaren gör bedömningen att rektors roll är central för fritidshemmens verksamhet. Rektor måste ges förutsättningar från huvudmannen för att fullgöra sitt uppdrag.

Sveriges Skolledarförbund vill framhålla att det sällan är möjligt för en skolas rektor att vara den närmaste arbetsledaren för all den verksamhet som bedrivs inom en skola. Det dagliga ledningsansvaret behöver ofta fördelas på flera, t.ex. på biträdande rektorer som ansvarar för delar av verksamheten under rektors ledning. Förväntningar som grundar sig i att rektor ska kunna bedriva ett

närvarande ledarskap i samtliga delverksamheter inom en skola blir inte sällan orimliga sett utifrån omfattningen på rektors verksamhetsansvar. En sådan närvaro kräver betydligt mindre skolenheter än vad som många gånger är vanligt idag. Sveriges Skolledarförbund skulle se positivt på att statliga utredare tar detta i beaktande i större utsträckning än vad som ofta är fallet idag.

I likhet med vad de flesta utredare brukar framhålla, konstateras det även i detta betänkande att rektors roll har avgörande betydelse för verksamheten, i det här fallet fritidshemmen. De konsekvensbeskrivningar som utredare har skyldighet att genomföra kunde därför med fördel kompletteras med ett lokalt styrningsperspektiv där förslagets påverkan på rektors möjligheter att ta ett samlat och övergripande kvalitetsansvar, belyses.

7.3.4 Rektorsprogrammet

Utredaren föreslår att Skolverket ska redovisa i vilken utsträckning rektorsprogrammet ger rektor insikt i mål och regleringar för fritidshemmet och hur rektorsprogrammet bättre kan lyfta fram ledarskapets betydelse för fritidshemmets verksamhet.

Sveriges Skolledarförbund anser att dagens Rektorsprogram håller hög kvalitet och att utbildningsmålen är relevanta och väl avvägda. Förbundet ser det inte som en framkomlig väg att utöka innehållet i dagens utbildning ytterligare.

Om regeringen har uppfattningen att fritidshemmen behöver ett radikalt annorlunda ledarskap än det som rektorer tillägnar sig inom ramen för dagens Rektorsprogram, anser Sveriges Skolledarförbund att det kan vara en bättre idé att lyfta ut fritidshemmen ur skolväsendet.

7.3.5 Skolverkets webbkurser

Utredaren föreslår att Skolverket ska ges i uppdrag att utforma kompletterande webbkurser som fritidshemmet med målgrupp rektorer.

Sveriges Skolledarförbund ser inte något negativt med att Skolverket utformar kompletterande utbildningar gällande specifika frågor av särskilt intresse. En förutsättning är att även statens resursallokering alltid har elevernas måluppfyllelse i fokus.

7.3.6 Fortbildning för rektorer

Sveriges Skolledarförbund hänvisar till kommentarerna under de två föregående rubrikerna.

Sammantaget ser Sveriges Skolledarförbund att den största delen av den ledarskapsfortbildning som landets rektorer behöver i framtiden kommer att erbjudas inom ramen för det planerade professionsprogrammet för rektorer.

7.4 Bristande tid för planering

Utredaren gör bedömningen att det är viktigt att huvudman och rektor tillser att det finns tillräcklig tid för planering av verksamheten.

Sveriges Skolledarförbund delar utredarens bedömning att det finns behov av planeringstid för att kunna hålla hög kvalitet i verksamheten inom fritidshemmen. Samtidigt vill förbundet poängtera att behoven kan skifta mellan verksamheter, mellan uppdrag och mellan individer. För att resurser alltid ska tilläggas där de bedöms göra störst nytta behöver ramarna vara flexibla och möjliga att anpassa lokalt och individuellt. Samma planeringstid för alla enligt den modell som återfinns i lärarnas avtal är inte en tidsenlig lösning.

7.5 Samverkan med förskoleklassen och grundskolan

Sveriges Skolledarförbund delar utredarens bedömning att samverkan är viktig för helhetssynen och att förutsättningar måste ges för att samverkan faktiskt ska ske.

8.4 Ändamålsenliga lokaler

Utredaren föreslår att kraven på huvudmannen ska kompletteras med krav på ändamålsenliga lokaler.

Sveriges Skolledarförbund delar självfallet åsikten att fritidshemmen ska ha ändamålsenliga lokaler och ser att det finns anledning att överväga att komplettera regleringen med ett sådant krav.

Förbundet vill samtidigt framhålla att samnyttjande av lokaler är mycket viktigt av såväl resurs- som miljöskäl. Begreppet ändamålsenliga lokaler får aldrig tolkas som krav på att det måste tillhandahållas särskilda lokaler specifikt för fritidshemsverksamheten.

8.4.2 Riktmärken för gruppstorlekar

Sveriges Skolledarförbund står bakom utredarens förslag att ge Skolverket i uppdrag att ta fram riktmärken för gruppstorlekar i fritidshemmet.

8.4.3 Fritidshemmet och arbetsmiljölagstiftningen

Utredaren gör bedömningen att det bör utredas i särskild ordning om elever i fritidshemmet ska omfattas av tillämpliga regler i arbetsmiljölagen.

Sveriges Skolledarförbund ställer sig frågande till vad utredaren avser med denna bedömning. Förbundet ser det inte som möjligt att ta ställning utifrån det begränsade underlaget i betänkandet.

9.2.1 Elever bör kunna få extra anpassningar och särskilt stöd enbart inom ramen för undervisningen i fritidshemmet.

Sveriges Skolledarförbund avråder regeringen från att gå vidare med förslaget.

Extra anpassningar för en elev kan redan idag inbegripa insatser som även omfattar fritidshemmet, till exempel vid funktionsnedsättningar. Det har varit svårt att förstå vilka övriga situationer som utredaren avser.

9.3.1 Elever ska kunna ges plats i fritidshemmet om det behövs för att kunna nå läroplanens kunskapskrav

Sveriges Skolledarförbunds grundläggande åsikt är att alla elever ska ges det stöd de behöver för att nå målen för grundskolan, inom ramen för den verksamheten. Redan idag ger också befintlig reglering utrymme för att bereda barn plats inom fritidsverksamheten utifrån särskilda skäl.

Förbundet har svårt att se att utredarens förslag kan komma att betyda något i praktiken och avråder därmed regeringen att gå vidare med förslaget.

Med vänlig hälsning

Sveriges Skolledarförbund

Matz Nilsson
Förbundsordförande